

Doğumunun 800. Yılında
Hacı Bektaş Veli

ATATÜRK
KÜLTÜR
MERKEZİ

Doğumunun 800. Yılında
Hacı Bektaş Veli
Sempozyumu (Nevşehir, 17-18 Ağustos 2009)

BİLDİRİLER

T.C. Başbakanlık
Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 399
Bilimsel Toplantılar Dizisi: 49

ISBN: 978-975-16-2335-5
İLESAM: 2009.06.Y.0143.389

DOĞUMUNUN 800. YILINDA
HACI BEKTAŞ VELİ
Atatürk Kültür Merkezi 2010
Birinci Baskı • 1000 Adet

Editör: Prof. Dr. Filiz KILIÇ

Düzeltili: Dr. Alev KÂHYA BİRGÜL

Kapak Resmi: Erdoğan YAVUZ

Atatürk Kültür Merkezi
Ziyabey Caddesi Nu:19, 06520 Balgat - Ankara
Tel : 0 312. 284 34 18 - 284 34 25
Belgegeçer : 0 312. 284 34 65
e-posta : gensekreter@akmb.gov.tr
Internet : www.akmb.gov.tr

**Kapak Tasarımı ve Sayfa Mizampajı
Grafiker**

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık
Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Tel: 0 312. 284 16 39 (pbx) • Faks: 0 312. 284 37 27
E-mail: grafiker@grafiker.com.tr • Web: www.grafiker.com.tr

Baskı ve Cilt

Yeni Reform Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti.
Kazım Karabekir Caddesi, No: 91/2 İskitler - Ankara
Tel: 0 312. 341 20 92 • Faks: 0 312. 341 20 93 • E-mail: reformmatbaasi@ttmail.com

Doğumunun 800. Yılında Hacı Bektaş Veli (2009:Nevşehir)

Doğumunun 800. Yılında Hacı Bektaş Veli Sempozyumu, 17-18 Ağustos:2009:Bildiriler / yayına
hızl. Filiz Kılıç - Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, 2009.

xxx, 440 s.: fotoğ. (kimi renkli), res., hrt., tbl., 24 cm. - (AKDITYK Atatürk Kültür Merkezi yayını;
399. Bilimsel toplantılar dizisi;49).

ISBN: 978-975-16-2355-5

1. HACI BEKTAŞ-I VELİ, 1209-1271
 2. SEMPOZYUM -- TÜRKİYE
 3. BEKTAŞİLİK, TASAVVUF -- TÜRKİYE
 4. HACI BEKTAŞ-I VELİ -- TÜRKİYE -- SEMPOZYUMLAR
- I. Kılıç, Filiz, Prof. dr., yay. haz. II. E.a. III. Dizi.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ ix

AÇIŞ KONUŞMALARI

Nevşehir Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Filiz KILIÇ xiii

Atatürk Kültür Merkezi Başkanı
Prof. Dr. Osman HORATA xv

Hacıbektaş Belediye Başkanı
Ali Rıza SELMANPAKOĞLU xix

Nevşehir Valisi
Osman AYDIN xxi

Devlet Bakanı
Faruk ÇELİK xxiii

BİLDİRİLER

Ahmet Taşğın Hacı Bektaş'ın Rum'a Gelişi:
Seyahati ve Rum Erenleriyle
Karşışması 1

Ali Kozan Hacı Bektâş-ı Velî Öğretisi
ve XIII. Yüzyıl Anadolu İslâmı
Üzerindeki Etkileri 11

Ali Yaman Yesevîlik-Bektaşîlik Bağlantıları
ve Alevî-Bektaşî Kimliği'nin
Oluşumunda Yesevîliğin Rolü 23

Ayşe Kayapınar	Balkanlar'da Mihaloğullarına Tâbi Akıncıların Bektaşilikle Bağlantısına Dair Onomastik ve Toponomik Bir Araştırma	39
Bayram Ali Çetinkaya	Hacı Bektâş-ı Velî'de İnsan Felsefesi	59
Cemal Şener	Hacı Bektaş-Al Horasanî'nin Alevilikteki Yeri	89
Eva Csaki	Hacı Bektaş Velî'nin İzinden	101
Harun Yıldız	Hacı Bektaş Velî İle Ahi Evran İlişkisi	109
Hasan Onat	Ahmet Yesevi-Hacı Bektaş Velî Çizgisinde "Velayetname"nin Anlam ve Önemi Hakkında	135
Hasan Yavuzer	Hacı Bektaş'ta Ziyaret Yerleri Ve Atfedilen Anlamlar	143
Hüseyin Bal	Hacı Bektaş Velî ve Hak Dini Anlayışı	169
Hüseyin Özcan	Hacı Bektaş Velî'nin Fatıha Tefsiri İle Besmele Tefsiri'nin Karşılaştırılması	189
İskender Oymak	Hacı Bektâş-ı Velî Dergâhı Çevresinde Gelişen Halk İnanışları	201
→ Janos Sipos	Trakya Bektaşilerinin Tasavvufî ve Halk Müziği İle Anadolu Halk Müziği Arasındaki Bağlantılar	235
Levent Kayapınar	Balkanlarda Erken Dönem Osmanlı Akıncı Uçbeyleri Bektaşî miydiler?	245
M. Malik Bankır	Sosyo-Psikolojik Açıdan Makalat	269

Trakya Bektaşilerinin Tasavvufi ve Halk Müziği ile Anadolu Halk Müziği Arasındaki Bağlantılar

János SIPOS*

ÖZ

“1987 ve 1993 arasında Türkiye’de hizmet ettiğimiz zaman çeşitli Alevî gruplardan müzik derlemeleri yaptım. O dönemde ilk önce Béla Bartók’un 1936’daki Türk halk müziği derlemesinden başlayarak Anadolu’daki halk müziğinin genel bir tablosunu çizmek istemiştim. Bu nedenle Türkiye’de mevcut çeşitli küçük-büyük grupların özel kültürüne gerekli önemi veremedim. Yine de Macar halk müziğine benzer Türk ezgilerinin en yüksek oranı Alevî ve Bektaşî gruplar arasındaki derlemelerimden ortaya çıkması dikkatimi çekti.

1999’dan beri Türkiye’de yola çıktığımız zaman artık temel amaçlarımızdan biri belirli bir bölgede yaşayan Alevî-Bektaşîlerin müziğinin derlenmesi ve tanınmasıydı. 1999 ile 2003 arası 24 Trakya köyünde 150 Bektaşî bay ve bayandan binden fazla ezgiyi videoya kaydettik. Derlediğimiz malzeme bu toplumun müziğini tanıtabilmek için kayıtlarımıza sağlam bir temel oluşturmaktadır.

Tebliğimde aşağıdaki problemlere değineceğim:

- Trakya Bektaşîlerinin dinî ve halk müziğinin en önemli tabakaları

- Trakya Bektaşî melodilerinin Anadolu’daki paralellikleri

Anahtar Kelimeler: Anadolu, Bektaşî, Alevî, müzik analizi, tasavvufî müzik, halk müzik.

* Dr., Franz Liszt Müzik Akademisi Folklor Bölümü Öğretim Üyesi ve Macar Bilimler Akademisi Müzik Enstitüsü Baş Üyesi, Macaristan, e-posta: sipos@zti.hu.

ABSTRACT

“The Psalms and Folksongs of the Bektashis in Thrace and the Anatolian Folkmusic”

We collected music from members of various Islamic mystic groups already during our stay in Turkey in 1987-1993. Continuing Béla Bartók's Anatolian research of 1936, we first wished to outline a comprehensive picture of Anatolian folk music, without being able to devote profound interest to the individual cultures of smaller or greater communities to which Turkey owes its diversity. However, we were already then astonished to learn that among the tunes of Alevî-Bektashi communities' songs very similar to Hungarian tunes constituted a high rate.

From 1999 on one of our main research project was the recording and understanding the music of a special Bektashi community living in the European part of Turkey. Between 1999 and 2003 we video-recorded more than 1000 songs from 150 Bektashi men and women living in 24 Thracian villages. This material seems to be sufficient to make a valid analysis and classification on the religious and folksongs of these people.

In the present paper I introduce the most important music groups of the Thracian Bektashis and the Anatolian parallels of their melodies.

Key Words: Anatolia, Bektashi, Alevî, musical analyzis, religious music, folkmusic.

Bu sene, konusu Bektaşî kültürü olan üç sempozyuma da davet edilmiştik. Etnomüzikolog olarak bu üç tebliğimde Bektaşî müziğinin analize edilmesine ve bu müziğin Anadolu ve Macar halk müziği ile olan bağlantılarının ortaya çıkartılmasına karar verdim.

Birinci tebliği Nisan ayında Ankara'da “Tarihten Bugüne Alevîlik” sempozyumunda okumuştum. Adı *Trakya Bektaşîlerinin tasavvufî musiki ve halk müziği hakkında birkaç söz* olan tebliğimde Bektaşîler arasındaki araştırmamızdan konuştum. Bugünkü tebliğimde Trakya Bektaşî müziğinin Anadolu bağlantılarını incelemekteyim. Bu sene Ankara'daki Uluslararası Hacı Bektaş Sempozyumu'nda ise bu müziğin Macar bağlantılarını araştıracağım.

Bugünkü Türkiye’de Alevî/Bektaşilerin kıymetli ve rengarenk kültürü için bu kadar ciddi merak var olduğu çok memnun edici bir olaydır. Tabi ki bu merak tesadüfî değildir, çünkü bu kültürde İslam öncesi Türk kültürünün pek çok izleri vardır. Üstelik Bektaşiler modern çağımızda kaybolmakta olan halk kültürünün de birçok unsurunu korurlar. Bu sebeple Türk kimliğinin, Türk halkının ve Türk kültürünün oluşumunu anlamak için Alevî-Bektaşî kültürünün incelenmesinin birincil önemi vardır.

Bir Macar bilim adamının ilgisini Alevî-Bektaşî kültürü niye çekiyor? Olaylar yirmi sene evvel başlamıştır. 1987-1993 arasında Türkiye’de hizmet ettiğimiz zaman çeşitli Alevî guruplardan da müzik derlemeleri yaptım. Ancak o dönemde ilk önce ünlü Macar besteci Béla Bartók’un 1936’daki halk müziği derlemesini devam ederek, Anadolu’daki halk müziğinin genel bir tablosunu çizmek istemiştim. Bu nedenle Türkiye’de mevcut çeşitli küçük-büyük grupların özel kültürüne gerekli önemi veremedim. Yine de Macar halk müziğine benzer Türk ezgilerin en yüksek oranı Alevî ve Bektaşî gruplar arasındaki derlemelerimden ortaya çıkması dikkatimi çekti.

1999’dan beri Türkiye’de yola çıktığımız zaman artık temel amaçlarımızdan biri Trakya Bektaşî müziğinin derlenmesi idi. Bizim incelediğimiz Bektaşî topluluğunun ataları Anadolu’dan yüzyıllar evvel şimdiki Bulgaristan topraklarına göç etmişti, sonra 20’nci yüzyılın başlangıcında birden çok dalgayla Türkiye’nin Avrupa kısmına gelmişti. 1999 ile 2003 arası 24 Trakya köyünde 150 Bektaşî bay ve bayandan binden fazla ezgiyi videoya kayıt ettik. 2003’te araştırmamızın sonuna yaklaştık ve temel amacımıza ulaştık. Nefes ve semahların çoğundan ve birçok halk türküsünden kayıt gerçekleştirmiştik.

Bugünkü tebliğimde Trakya Bektaşî müziğinin Anadolu halk müziği ile olan bağlantılarının genel çizelgesini çizmek isterim. Trakya müziğini kendi bin ezgilik derlemelerim temsil etmektedir. Anadolu ezgilerini ise TRT repertuarından seçilmiş 2500 melodi ve 1987-1993 arasında derlediğimiz 500 melodi temsil etmektedir.

Doğal olarak bu kocaman materyali ezgi-ezgi karşılaştırmak mümkün değildir. Bunun için melodilerinin transkripsiyonunu yaptıktan

sonra tüm materyali en güzel şekilde karakterize edebilen melodi tiplerini ve sınıflarını tespit ettim, yani melodileri sınıfladım. Böylece binlerce ezgiden bütün materyali güzel şekilde temsil eden çok daha az sayıda melodileri seçebildim.

Aşağıda Trakya Bektaşî müziğinin dokuz tane önemli melodi tipini gösteriyorum: Melodilerin Anadolu paralelliklerini de veriyorum, ve benzer melodilerin Türkiye'nin hangi bölgelerinde olduğunu da kısaca inceleyeceğiz.

1. Bir üç seslinin orta sesinin etrafında dönen ezgiler. Benzer melodiler çeşitli halkların müziğinde de bulunmaktadır. Macar ve Anadolu çocuk şarkılarının en tipik melodileri de böyledir. Örnek olarak herkes tarafından tanınmış "Yağ satarım, bal satarım" tekerlemesini zikredebilirim. Bektaşîlerde bu tip melodilerin bir özel tipini buluruz. Bu ezgilerin birinci kesiti üçseslinin alt sesinde sona erer, ezgi ise orta sesinde karara varır. Örnek 1-de böyle bir melodiyi ve onun Anadolu paralelini görürüz. En çok benzer ezgi Doğu Anadolu'da ortaya çıktı.¹

Örnek 1 a) Trakya (No:2), b) Anatólia (TRT-1225) melodi paralellik

2. Trakya Bektaşîlerinin ağıtları en tipik Anadolu ve Macar ağıtlarından çok farklıdır, çünkü *re-si-la* seslerinde inen bir tek *la-re-re-si / re-si la* motifinin çeşitlemelerinin tekrarlanmasıyla meydana gelir. Örnek 2-de bir Trakya ağıtı ve onun Erzurum paralelini göstermek için. Anadolu'da buna benzer ağıtlar yoksa da, böyle türküler bulunur. Bunlar arasında ses genişliği küçük (*do-si-la*) ve ses genişliği biraz daha geniş olan (*re-do-si-la*) Bektaşî ağıt paralelliklerini de en çok Doğu Anadolu'da bulabiliriz.²

Örnek 2 a) Trakya (No:29), b) Anadolu (TRT-2738) melodi paralellik

3. Bazı ezgilerini birinci kesitlerinin aşağıya-yukarıya dalgalanan

¹ "Doğu Anadolu"-1225, Van/Ercis-1578, Erzurum-1221, 1626; CAM-136/10 (Türkmen). 1936'da B. Bartók Adana çevresinde bir varyant derlemiştir: B. Bartók (1978-49d), Adana/Kelköy-yağmur duası.

² Doğu Anadolu-278, 1223; Erzincan/Tercan-1705, 1228, 1688; Diyarbakır-559, 1843; Erzurum-1993, 2738(Aşkale); Kars-2567(Çıldır), 3355; Van-1567, 2465 ve 1567(Ercis); Ağrı-2406; Ardahan-415; Elazığ/Maden-1553; Yozgat-796; Sivas-1281. Rakamlar TRT Repertuvarındaki ezgilerin No.larını kastediyor.

Tahtacılar Şöleni

motivik hareketleri karakterize eder (*la-do-re-do/la-si-do*). Örnek 3-te böyle bir mâni ve Erzurum'daki paralelini gösteririm. İnici veya tepe şeklindeki melodi hareketlerinden hoşlanan Anadolu müzik dünyasında buna benzer melodi çizgi seyrek, ama Trakya Bektaşilerinin melodileri arasında bu ezgiler özel bir tabaka oluşturmaktadır. Paralellerinin bir kısmı Orta-Anadolu'dan (6 tane) diğer kısmı ise Türkiye'nin başka yerlerinden gelmektedir (4).³

Örnek 3 a) *Trakya* (No:90), b) *Anadolu* (TRT-1256) melodi paralellik

4. Dördüncü gruptaki melodilerinin birinci kesiti tepe şeklinde hareket eder ya inicidir (*la-si-do-re-do-si-la ya mi-re-do-si-la*). Buna benzer Trakya melodi tipleri bayağı çoktur. Örnek 4-te bunların birisi ve onun Sivas'taki bir paralelini göstermekteyiz. Orta-Anadolu paralellerinin sayısı bu sefer de büyüktür (7), çoğunlukla Erzurum'dan ve bir tane Azerbaycan'dan. Yukarıda da söylediğimiz gibi tepe şeklindeki veya

³ Erzurum-1256, 3354, Kars/Sarıkamış-1292; Ordu/Mesudiye-406; Diyarbakır-2417; Malatya/Hekimhan-1088; Adıyaman-2858; Eskişehir-959; Denizli/Acıpayam-86; Yozgat/Boğazlıyan-1485

Tahtacılar Şöleni

Semah Gösterisi

inici melodi çizgiler Anadolu'da sevilendir, dolayısıyla Anadolunun çeşitli yerlerinde de buna benzer melodilerin bulunması tesadüfi değildir (10).⁴

Örnek 4 a) Trakya (No:146), b) Anadolu (TRT-1610) melodi paralellik

5. Beşinci grubun melodilerini iki-kesitli ve dört-kesitli ezgilerin ortasına koyabiliriz çünkü onların ikinci kesitleri karar seste durur. Çoğu Trakya tasavvufi müziğini özel tabakasını temsil etmektedir, ama buna benzer türküler de bol sayıda vardır. Örnek 5'te böyle bir melodiye ve bir Bayburt varyantı gösteririz. Bu melodilerin Anadolu'nun hemen hemen her yerinde paralelliği vardır (15). Bu sefer ama Doğu Anadolu paralellikleri azınlıktadır (6).⁵

Örnek 5 a) Trakya (No:254), b) Anadolu (TRT-1939) melodi paralellik.

6. Altıncı grupta pestte hareket eden, durak sesleri *si-si-si* olan dört kesitli ezgiler bulunur. Bunların birinci kesitleri iki tane birbirine benzer olan, pestte hareket eden motiflerden meydana gelir. Örnek olarak Trakya derlememizin bir ezgisini ve onun Erzurum paralelini gösteririm (Örnek 6). Bu melodi tipinin en çok temsil edeni yine Doğu Anadolu'da bulunmaktadır (5), bunun dışında Sivas'ta ve Kerkük'te vardır birkaç tane (3).⁶

Örnek 6 a) Trakya (No:296), b) Anadolu (TRT-1385) melodi paralellik

Örnek 7'de yukarıdaki melodi tipine yakın bir ezgi tipini ve onun Erzurum paralelini görürüz. Bu melodilerin kesitleri daha tizde hareket ederken *re, si* ve *la* seslerde sona ererler. Orta Doğudan 7, Anadolu diğer bölgelerinden 4 Yunanistan'dan ise 1 tane örneklerimiz vardır.⁷

4 Erzurum-1922, 1992, 2557, 2687, 2736; Ağrı-2900; Azerbeycan-2430; Kayseri-1748; Bursa/Karacabey-797; Kastamonu-1415; Elazığ-470; Tokat-89; Adana/Feke-1037; Eskişehir-920; Sivas/İmranlı-607, 1610; Yozgat-752; CAM Türkmen-132/5.

5 Erzurum-2402; Urfa-363, 678, 746, 1334; Kars-1046, 2865; Tokat/Reşadiye-1996; Bayburt-1939; Gümüşhane/Kelkit-174; Kırıkkale-1740, 2553; Kırşehir-2506; Nevşehir-1496; daha tiz seslerde hareket edenler: Kayseri-2265; Balıkesir-2756; Fethiye-385-Tahtacı semah; Bayburt-1419; Bilecik-2898; Sivas-2894; Çankırı/Çerkeş-1248; Bursa-2018.

6 Doğu Anadolu-2909; Erzurum-1385; Urfa-1137; Kerkük-379, 1663; Sivas/Kangal-1539.

7 Van-102; Erzurum-1754; Urfa-3077; Diyarbakır-539; Gaziantep-2484; Urfa-1587; Azerbeycan/Tebriiz-2686; Adana-687; Malatya-2463; Maraş-767; Giresun/Görece-1323; Yunanistan/Manastır-2578.

Örnek 7 Trakya (No:301) - Anadolu (TRT-1754) melodi paralellik

7. Yedinci gruptaki melodilerin birinci kesitleri de benzer olan iki motiften meydana gelir (*aa* yada *aa_v*). Bu grubun iki alt grubuna bir göz atalım.

Birinci gruptaki birinci kesitler ortada karar sesine inerler (Örnek 8). Buna benzer melodiler Türkiye'nin farklı bölgelerinden ortaya çıkar. Örnek 8'de TRT repertuvarın 200 No.lu ezgisini, bir Tokatlı semahı göstermekteyiz.⁸

Örnek 8 a) Trakya (No:314), b) Anadolu (TRT-202) melodi paralellik

İkinci grupta melodilerin birinci kesiti de iki tane motiften meydana gelir ama bu motifler daha tiz ses şeritlerinde hareket etmektedir. Örnek 9'da böyle bir Trakya ezgisini ve onun bir Erzurum paralelini görürüz. 8 tane Anadolu paralelliğinin üçü Yozgat'tandır.⁹

Örnek 9 a) Trakya (No:337), b) Anadolu (TRT-1516) melodi paralellik

8. Sekizinci grubunda birinci kesiti ya *mi* sesine aşağıdan biner, ya oraya *sol* sesinden aşağıya iner ya da başlangıçtan sonuna kadar *mi* sesinde geziyor. Diğer kesitler iniciler ya da tepe karakterindedir. Kesitlerin son sesi *mi, do, do, la* yada *mi, do, la, la'*dir. Ezgilerin çoğu için Anadolu ve Macar paralellikleri bulmak zor değildir.¹⁰ Örnek 10-da böyle bir melodiyi ve Afyon'dan bir paraleli gösteririm. Benzer olan melodileri Anadolu'nun hemen hemen her yerinde görmek mümkündür; bu Anadolu halk müziğinin en önemli gruplarından birisidir.¹¹

⁸ Tokat/Turhal-702, 202 (samah); Aydın-2204; Çankırı-1866; Şarkışla-1522; Erzincan-2990; Denizli/Acıpayam-2091; Kars-1139; Edirne-1389; ED-25; Sivrihisar-2021; Kastamonu-888; Bulgaristan/Eskicuma-2690

⁹ Erzurum-1516, 3096; Yozgat-49, 887(Boğazlıyan), 1412 (Akdağmadeni); İzmir-518; Tunceli-70; Kırşehir-MT/82

¹⁰ Bknz. Sipos (2009)

¹¹ Adana: 2678a, Bartók 1-abg, Bartók (1936) 2A, Bartók (1936) 13aA, 1925r, Bartók (1936) 12A; Adıyaman: 2630r; Afyon: 1161bg, 1161aG, 2788g; Ankara: 2890r, 2100r, 3195r, 869g, 1114A; Aydın: 1014A; Azerbaycan: 3191g; Balıkesir: 587A, 1827; Bilecik: 121g; Bitlis: 1443r; Bolu: 1527r, 1102G; Bursa: 3359r, 171r, 1133r; Çanakkale: 2586r, 2023r; Çankırı: 2061a, 422m; Çorum: Bartók (1936) 15G, 3147A; Denizli: 810g, 107G, 10A; Diyarbakır: 44r, 2176r, 617G; Edirne: ED-45A; Ege: 1815A; Elazığ: 1570a; Erzincan: 1549r, 1466g, 2067a, 1999a; Erzurum: 104a, 2047r; Gaziantep: 94a, 2445r, 2289A; Giresun: 2660r, 1320A, 124a; Gümüşhane-Bayburt: 2604m; İçel/Silifke: 858, 411r, 711G, I.TFK-322G; Iğdır: 66r; Isparta/Yalvaç: 3164G; İstanbul: 2845g; İzmir: 2568G; Karadeniz:

Örnek 10 a) Trakya (No:368), b) Anadolu (TRT-2788) melodi paralellik
9. Macar halk müziğindeki “yeni üslup”-a karşıt olarak Anadolu müziğinde pestte hareket eden kesitlerin ortasında daha tizde doluşan kesitlerin bulunduğu çok seyrekler. Ama Trakya Bektaşilerinin tasavvufi müziğinde böyle nefesler ve türküler güzel bir grubu oluştururlar. Bu melodiler Türk ezgilerinin çoğunluğundan kesin olarak ayrılmaktadır ve Trakya Bektaşilerin müziğinde özel bir form olarak görünmektedirler.

Örnek 11-de somut bir ezgi ve onun İzmir varyantını gösteririz. Melodinin ilk dizisinde pestte hareket eden bir dalga yada tepe bulunmaktadır. Gördüğümüz gibi böyle ezgilerin benzeri Anadolunun çeşitli bölgelerinde, en çok deniz kenarına yakın yerlerde bulunur.¹²

Örnek 11 a) Trakya (No:575), b) Anadolu (TRT-2490) melodi paralellik

Sonuç

Böyle kısa bir tebliğde doğal olarak Bektaşî repertuarını tamamen tanıtmak ve bütün Anadolu benzerliklerini sıralamak mümkün değildir. Yine de Trakya Bektaşîlerinin en karakteristik melodileri ve onların Anadolu paralelliklerinin hakkında kısa bir tanım yapabildik.

Bektaşî melodilerinin güçlü Doğu Anadolu bağlantısı biraz şaşırtıcıdır. Bu olguyu daha detaylı incelememiz gerekir. Materyalde Türk olmayan etkileri gösteren müzik formları da vardır. Bunların köklerinin araştırılması da ilginç ve yapılması gereken bir işler.

En önemlisi ise: Trakya Bektaşîlerinin en mühim melodi tipleri Anadolu’da da önemli melodi tipleridir ve bu olgu iki müzik materyalinin sıkı bağlantısını göstermektedir.

643a; Kastamonu/Taşköprü: 2408a; Kayseri: 690a, 3144r, 528, 2362r; Kerkük: 1609r, 2545m; Kırklareli: 2666A; Kırşehir: 2099A; Konya: 786r; Kütahya: 1275r, 1836r; Malatya: 684g, 1003r; Manisa: 2546/16G, 2816A, 2908a; Maraş: 340r, 525A; Muş: 652g; Nevşehir: 2733G; Niğde: 1367r, 636m; Ordu: 1550g; Orta-Anadolu: 1498m, 3341g, 2345G, 2606A; Osmaniye: Bartók (1936) 42r; Rize: 3108r, 1325r, 2903a, 2150r; Rumeli: 2588r, 3091g, 3028a, 1403A; Silifke: 1467m; Sivas: 1016a, 667r, 269g, 1205g, 2891G; Tajik: CAM-176/1r; Tokat: 1193a, 2501a; Trakya/Kırklareli: THO-58a; Tunceli: 1274G; Urfa: 632a, 227r, 2454g; Uşak: 348r; Yozgat: 623A, 2479A, 2360A, 705r, 1382a, 26r.

¹² İzmir-2490, Burdur-3100, Manisa-1060, Aydın/Nazilli-801, Bilecik-2025, Urfa-2420, Trabzon-1284, Samsun-2823, Bodrum-716, Uşak-1523.

Referanslar ve kısaltmalar

CAM = Beliaev, V. M. (1975), *Central Asian Music*, Middletown, Connecticut.

ED = Arsunar, Ferruh (1957), *Edremit Folkloru*, Ankara Devlet Konservatuvarı Kitaplığı.

TRT = Türkiye Radyo ve Televizyonu yayını.

Saygun, Ahmet Adnan (1976), *Béla Bartók's Folk Music Research in Turkey*, Budapeşte: Akadémiai Kiadó.

Sipos, János (2009), *Bartók'un İzinde Anadolu'da*, İstanbul: Pan Yayınevi.

Horasan tasavvuf ekolünün temsilcisi olarak Anadolu'ya gelen Hacı Bektaş Veli, Türk kültür ve düşünce evreninin en önemli kilometre taşlarından biridir. Onun ortaya koyduğu akıl, bilim, sevgi ve hoşgörüyü dayalı fikirler Anadolu'da yaşayan insanların gönüllerini fethetmiş ve bunun sonucunda da tüm Anadolu coğrafyasının Türkmene yerleşimine açılarak Türkleşmesi ve Müslümanlaşması noktasında önemli bir rol oynamıştır. Hacı Bektaş Veli'nin ortaya koyduğu fikirlerin önemini 21.yüzyılda bile kendisine bağlı milyonlarca insanın varlığında görmek mümkündür.

Hacı Bektaş Veli gibi büyük düşünür ve inanç önderlerinin tüm yönleriyle bilimsel yöntemlerle ortaya konması ülkemizin geçmiş değerlerine sahip çıkarak bu değerlerle beslenmiş sağlıklı nesiller yetiştirebilmesi açısından oldukça önemlidir.

Bu düşünceden hareketle, Nevşehir Üniversitesi ve Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi tarafından Hacı Bektaş Veli, "Doğumunun 800.Yılında Hacı Bektaş Veli" adlı sempozyumda 17-18 Ağustos 2009 tarihlerinde bilimsel yöntemlerle ele alınmıştır.

Dünyanın ve Türkiye'nin dört bir yanından gelen bilim insanları Hacı Bektaş Veli'nin hayat felsefesini, düşünce dünyasını, insan sevgisi odaklı mesajlarını temel kaynaklara dayanarak akademik bir dille ifade etmişlerdir.

İşte elinizdeki eser bu sempozyumda sunulan bildirilerden oluşmaktadır.

978-975-16-2335-5

János Sipos, Trakya Bektaşilerin tasavvufi ve halk müziği ile Anadolu halk müziği arasındaki bağlantılar

Bu sene konusu Bektaşî kültürü olduğu üç sempozyuma da davet edilmiştik. Etnomüzikolog olarak bu üç tebliğimde Bektaşî müziğin analize etmesine ve bu müziğin Anadolu ve Macar halk müziği ile olan bağlantılarının ortaya çıkartılmasına karar verdim.

Birinci tebliği Nisan ayında Ankara'da "Tarihten Bugüne Alevilik" sempozyumunda okumuştum. Adı *Trakya Bektaşilerinin tasavvufi musikisi ve halk müziği hakkında birkaç söz* olan tebliğimde Bektaşiler arasındaki araştırmamızdan konuştum. Bugünkü tebliğimde ise Trakya Bektaşî müziğinin Anadolu bağlantılarını incelemekteyim. Bu sene Ankara'daki Uluslararası Hacı Bektaş Sempozyumunda ise bu müziğinin Macar bağlantılarını araştıracağım.

Bugünkü Türkiye'de Alevi/Bektaşilerin kıymetli ve rengarenk kültürü için bu kadar ciddi merak var olduğu çok memnun edici bir olaydır. Tabi ki bu merak tesadüfi değildir, çünkü bu kültürde İslam öncesi Türk kültürünün pek çok izleri vardır. Üstelik Bektaşiler modern çağımızda kaybolmakta olan halk kültürünün de birçok unsurunu korurlar. Bu sebeple Türk kimliğinin, Türk halkının ve Türk kültürünün oluşumunu anlamak için Alevi-Bektaşî kültürünün incelenmesinin birincil önemi vardır.

Bir Macar bilim adamın ilgisini Alevi-Bektaşî kültürü niye çekiyor? Olaylar yirmi sene evvel başlamıştır. 1987-1993 arasında Türkiye'de hizmet ettiğimiz zaman çeşitli Alevi guruplardan da müzik derlemeleri yaptım. Ancak o dönemde ilk önce ünlü Macar besteci Béla Bartók'un 1936'daki halk müziği derlemesini devam ederek, Anadolu'daki halk müziğinin genel bir tablosunu çizmek istemiştim. Bu nedenle Türkiye'de mevcut çeşitli küçük-büyük grupların özel kültürüne gerekli önem veremedim. Yine de Macar halk müziğine benzer Türk ezgilerin en yüksek oranı Alevi ve Bektaşî guruplar arasındaki derlemelerimden ortaya çıkması dikkatimi çekti.

1999'dan beri Türkiye'de yola çıktığımız zaman artık temel amaçlarımızdan biri Trakya Bektaşî müziğinin derlemesi idi. Bizim incelediğimiz Bektaşî topluluğun ataları Anadolu'dan yüzyıllar evvel şimdiki Bulgaristan topraklarına göç etmişti, sonra 20'ci yüzyılın başlangıcından birden çok dalgayla Türkiye'nin Avrupa kısmına göç etmişti. 1999 ile 2003 arası 24 Trakya köyünde 150 Bektaşî bay ve bayandan binden fazla ezgiyi videoya kayıt ettik. 2003'te araştırmamızın sonuna yaklaştık ve temel amacımıza ulaştık. Nefes ve semahların çoğundan ve birçok halk türküsünden kayıt gerçekleştirmiştik.

Bugünkü tebliğimde Trakya Bektaşî müziğinin Anadolu halk müziği ile olan bağlantılarının genel çizelgesini çizmek isterim. Trakya müziğini kendimiz bin ezgilik derlemelerimiz temsil etmektedir. Anadolu ezgilerini ise TRT repertuarından seçilmiş 2500 melodi ve 1987-1993 arasında derlediğimiz 500 melodi temsil etmektedir.

Doğal olarak bu kocaman materyali ezgi-ezgi karşılaştırmak mümkün değildir. Bunun için melodilerinin transkripsiyonu yaptıktan sonra tüm materyali en güzel şekilde karakterize edebilen melodi tiplerini ve sınıflarını tespit ettim, yani melodileri sınıfladım. Böylece binlerce ezgiden bütün materyali güzel şekilde temsil eden çok daha az sayıda melodileri seçebildim.

Asağıda Trakya Bektaşî müziğinin dokuz tane merkezi melodi tipini gösteririm. Melodilerin Anadolu paralelliklerini de veririm, ve benzer melodiler Türkiye'nin hangi bölgelerinde bulabileceğimizi da kısaca inceleyeceğiz.

Bir üçseslinin orta sesinin etrafında dönen ezgiler. Benzer melodiler çeşitli halkların müziğinde de bulunmaktadır. Macar ve Anadolu çocuk şarkılarının en tipik melodileri de böyledir. Örnek olarak herkes tarafından tanınmış “Yağ satarım, bal satarım” tekerlemesini zikredebilirim. Bektaşilerde bu tip melodilerin bir özel tipini buluruz. (Bu ezgilerin birinci kesiti üçseslinin alt sesinde sona erir, ezgi ise orta sesinde karara varır.) Örnek 1-de böyle bir melodiye ve onun Anadolu benzerliğini görürüz. En çok benzer ezgi Doğu Anadolu'dan ortaya çıktı.¹

a) $\text{♩} = 92$ *Hidrellez song*

A - lay - la, pa - lay - la,
Tah - ta ka - lay - la, oy, hoy, la.

b) *TRT 1225*

Örnek 1 a) Trakya (№2), b) Anadolu (TRT-1225) melodi paralelliği

Trakya Bektaşilerinin ağıtları en tipik Anadolu ve Macar ağıtlarından çok farklıdır, çünkü *re-si-la* seslerinde inen bir tek *la-re-re-si / re-si la* motivinin tekrarlanmasından meydana gelir. Örnek 2-de bir Trakya ağıdı ve onun Erzurum paralelliğini göstermekteyim. Anadolu'da buna benzer ağıtlar yoksa da, böyle türküler bulunur. Bunlar arasında ses genişliği küçük (*do-si-la*) ve ses genişliği biraz daha geniş olan (*re-do-si-la*) Bektaşi ağıt paralelliğini de en çok Doğu Anadolu'da bulabiliriz.ⁱⁱ

a) $\text{♩} = 198$ *Bride's farewell*

Ver - mem el - ler e - li - mi,
Ver - mem el - ler ko - lu - mu,
Sen - de el kuv - vet - le - ri var - sa,
Ben - de de kız kuv - vet - le - ri var.

b) *TRT 2738*

Örnek 2 a) Trakya (№29), b) Anadolu (TRT-2738) melodi paralelliği

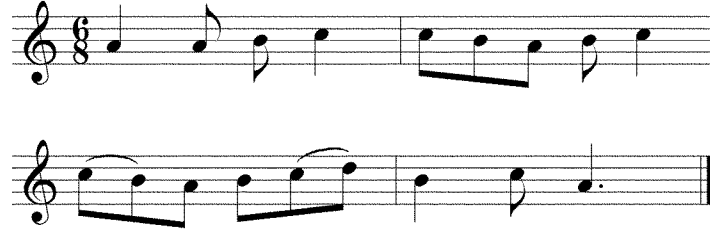
Bazı ezgileri birinci kesitlerin aşağıya-yukarıya dalgalanan motivik hareketleri karakterize eder (*la-do-re-do/la-si-do*). Örnek 3-te böyle bir mani ve Erzurum'daki paralelliğini gösteririm. İnci veya tepe şeklindeki melodi hareketlerinden hoşlanan Anadolu müzik dünyasında buna benzer melodi çizgisi seyrek, ama Trakya Bektaşilerinin melodileri arasında bu ezgiler özel bir tabaka oluşturmaktadır. Paralelliklerinin bir kısmı Doğu-Anadolu'dan (6 tane) diğer kısmı ise Türkiye'nin başka yerlerinden gelmektedir (4).ⁱⁱⁱ

a) $\text{♩} = 134$ *Mani*

Ya - rim sa - na gi - de - ce - ğim
Ha - zır mı ge - lin - lik - - - ler.

b)

TRT 1256

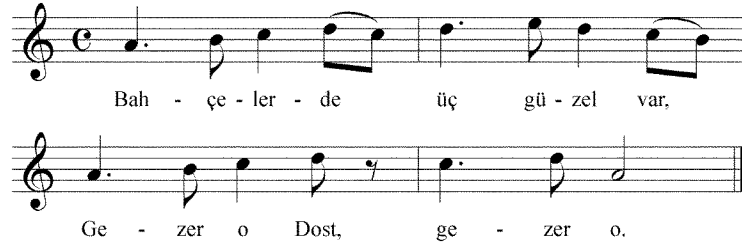
Örnek 3 a) Trakya (№90), b) Anadolu (TRT-1256) melodi paralelliği

Dördüncü guruptaki melodilerinin birinci kesidi *la-si-do-re-do/si* tepe şeklinde hareket eder ya inicidir. Buna benzer Trakya melodi tipleri bayağı çoktur. Örnek 4-te bunların birisi ve onun Sivas'taki bir paralelliğini göstermekteyiz. Doğu-Anadolu paralelliklerin sayısı bu sefer de büyüktür, çoğunlukla Erzurum'dan ve bir tane Azerbeycan'dan. Yukarıda de söylediğimiz gibi tepe şeklindeki veya inici melodi çizgiler Anadolu'da sevilendir, dolayısıyla Anadolu çeşitli yerlerinde de buna benzer melodilerin bulunması tesadüfi değildir.^{iv}

a)

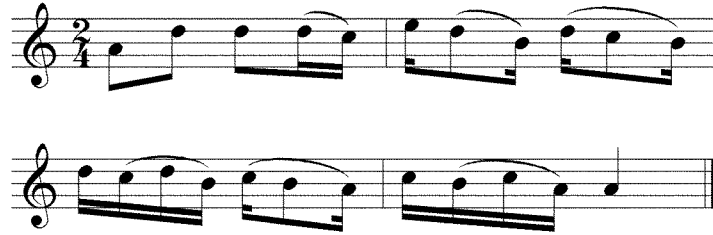
♩ = 105

Hidrellez song

b)

TRT 1610

Örnek 4 a) Trakya (№146), b) Anadolu (TRT-1610) melodi paralelliği

Beşinci gurubun melodilerini iki-kesitli ve dört-kesitli ezgilerin ortasına koyabiliriz çünkü onlar ezginin ortasında karar seste durar. Çoğu Trakya tasavvufi müziğini özel tabakasını temsil etmektedir, ama buna benzer türküler de bol sayıda vardır. Örnek 5'te böyle bir melodiye ve bir Bayburt varyantı gösteririz. Bu melodilerinin Anadolu'nun hemen hemen her yerinde benzerliği vardır. Bu sefer Doğu Anadolu paralellikleri azınlıktadır.^v

a) $\text{♩} = 88$ Nefes

Ben se-ni se - ve-rim can-dan i - çe - ri,
İ - lik-ten, ke - mik - ten, kan - dan i - çe-ri, Hü.

b) TRT 1939

Örnek 5 a) Trakya (№254), b) Anadolu (TRT-1939) melodi paralelliği

Altıncı grupta pestte hareket eden, durak sesleri *si* olan dört kesitli ezgiler bulunur. Bunların birinci kesitleri iki tane birbirine benzer olan, pestte hareket eden motiflerden meydana gelir. Örnek olarak Trakya derlememizin bir ezgisini ve onun Erzurum paralelliğini gösteririm (Örnek 6). Bu melodi tipin en çok temsil edeni yine Doğu Anadolu'da bulunmaktadır, bunun dışında Sivas'ta ve Kerkük'te birkaç tane vardır. ^{vi}

a) $\text{♩} = 230$ Nefes

Şu kar - şı - ki yay - la - da göç ka - tar ka - tar,
Bir gü - ze - lin der - di bağ - rım - da tü - ter, bağ - rım - da tü - ter.

b) TRT 1385

Örnek 6 a) Trakya (№296), b) Anadolu (TRT-1385) melodi paralelliği

Örnek 7'de yukarıdaki melodi tipine yakın bir ezgi tipini ve onun Erzurum paralelliğini görürüz. Bu melodilerin kesitleri daha tizde hareket ederken *re*, *si* ve *la* seslerde

sona erirler. Doğu Anadolu'da 5, Anadolu diğer bölgelerinden 4, Kerkük'ten ise 1 tane örneğimiz vardır.^{vii}

TRT 1686 (Urfa)

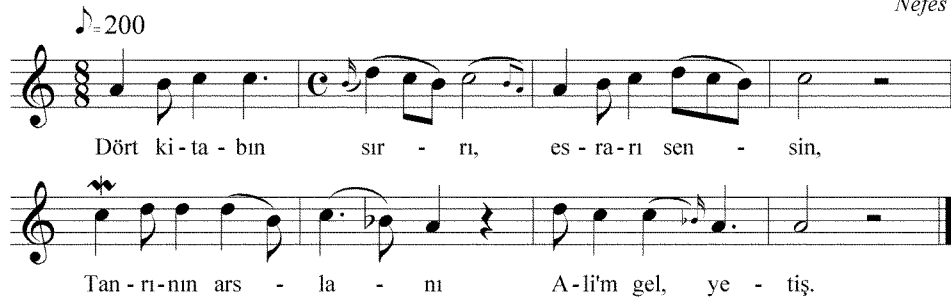

Örnek 7 Trakya (№301) - Anadolu (TRT-1686) melodi paralelliği

Yedinci guruptaki melodilerin birinci kesitleri de benzer olan iki motiften meydana gelir (*aa* yada *aa_v*). Bu gurubun iki alt gurubuna bir göz atalım.

Bir alt gruptaki ezgilerin birinci kesitleri ortada karar sesine inerler (Örnek 8). Buna benzer melodiler Türkiye'nin farklı bölgelerinden ortaya çıkar. Örnek 8'de TRT repertuarının 200 No.lu ezgisini, bir Tokat'lı semahı göstermekteyiz.^{viii}

a)

b)

Örnek 8 a) Trakya (№314), b) Anadolu (TRT-202) melodi paralelliği

İkinci alt gruptaki melodilerin birinci kesidi de iki tane motivden meydana gelir ama bu motifler daha tiz ses şeritlerinde hareket etmektedir. Örnek 9'da böyle bir Trakya ezgisini ve onun bir Erzurum benzerliğini görürüz. 8 tane Anadolu paralelliklerinin üçü Yozgat'tandır.^{ix}

a) $\text{♩} = 168$ *Nefes*

Kim ne bi - lir bi - zi biz ne soy - da - nız,
Ne bir zer - re ot ne ot su - da - nız.

b) *TRT 1516*

Örnek 9 a) Trakya (№337), b) Anadolu (TRT-1516) melodi paralelliği

Sekizinci gruptaki ezgilerin birinci kesidi *mi* sesine aşağıdan biner, oraya *sol* sesinden aşağıya iner ya da başlangıçtan sonuna kadar *mi* sesinde geziyor. Diğer kesitler iniciler ya da tepe karakterindedir. Kesitlerin son sesi *mi, do, do, la* yada *mi, do, la, la*'dır. Ezgilerin çoğu için Anadolu ve Macar paralellikleri bulmak zor değildir.^x Örnek 10-da böyle bir melodiyi ve Afyon'dan bir benzerliğini gösteririm. Benzer olan melodileri Anadolu'nun hemen hemen her yerinde görmek mümkündür; bu ayrıca Anadolu halk müziğinin en önemli guruplarından birisidir.^{xi}

a) *Parlando* $\text{♩} = 120$ *Lullaby*

Nin - ni, yav - rum, nin - ni,
U - yu - ta - yım se - ni.
U - yu - ta - yım da bü - yü - te - yim,
Ço - cuk sü - rü - sü - ne ka - ta - yım, nin - ni.

b) *TRT 2788*

Örnek 10 a) Trakya (№367), b) Anadolu (TRT-2788) melodi paralelliği

Macar halk müziğindeki „yeni üslup”-a karşıt olarak Anadolu müziğinde pestte hareket eden kesitlerin ortasında daha tizde dolaşan kesitlerin bulunduğu çok seyrek. Ama Trakya Bektaşilerinin tasavvufi müziğinde böyle nefesler ve türküler güzel bir gurubu oluştururlar. Bu melodiler Türk ezgilerin çoğunluğundan kesin olarak ayrılmaktadır ve Trakya Bektaşilerinin müziğinde özel bir form olarak görünmektedirler.

Örnek 11-de somut bir ezgi ve onun İzmir varyantını gösteririz. Melodinin ilk dizisinde pestte hareket eden bir dalga yada tepe bulunmaktadır. Gördüğümüz gibi böyle ezgilerin benzeri Anadolu çeşitli bölgelerinde, en çok deniz kenarına yakın yerlerde bulunur.^{xii}

a) $\text{♩} = 200$ Nefes

Şeh - ri - ban yas tu - tar, o - nun ya - nın - da,
İ - ki - si - ni tu - ta - nın ö - nün - de gi - der, Hü.

b) TRT 2490

Örnek 11 a) Trakya (№575), b) Anadolu (TRT-2490) melodi paralelliği

Sonuç

Böyle kısa bir tebliğde doğal olarak Bektaşî repertuarını tamamen tanıtmak ve bütün Anadolu benzerliklerini sıralamak mümkün değildir. Yine de Trakya Bektaşîlerin en karakteristik melodileri ve onların Anadolu paralelliklerinin hakkında kısa bir tanıtım yapabildik.

Bektaşî melodilerinin güçlü Doğu-Anadolu bağlantısı biraz şaşırtıcıdır. Bu olguyu daha detaylı incelememiz gerekir. Materyalda Türk olmayan etkileri gösteren müzik formları da vardır. Bunların köklerinin araştırılması da ilginç ve yapılması gereken bir iştir.

En önemlisi ise: Trakya Bektaşîlerinin en mühim melodi tipleri Anadolu'da da önemli melodi tipleridir ve bu olgu iki müzik materyalin sıkı bağlantısını göstermektedir.

Referanslar ve kısaltmalar

CAM = Beliaev, V. M. (1975), *Central Asian Music*, Middletown, Connecticut.

ED = Arsunar, F. *Edremit Folkloru*, Ankara Devlet Konservatuarı Kitaplığı, 1957.

TRT = *Türkiye Radyo ve Televizyonu yayınları*.

Saygun A. A. (1976), *Béla Bartók's Folk Music Research in Turkey*, Budapeşte.

Sipos, J. (2009), *Bartók'un İzninde Anadolu'da*, Pan Yayınevi, İstanbul.

i "Doğu Anadolu"-1225, Van/Ercis-1578, Erzurum-1221, 1626; CAM-136/10 (Türkmen). 1936'da B. Bartók Adana çevresinde bir varyant derlemiştir: B. Bartók (1978-49d), Adana/Kelköy-yağmur duası.

ii Doğu Anadolu-278, 1223; Erzincan/Tercan-1705, 1228, 1688; Diyarbakır-559, 1843; Erzurum-1993, 2738(Aşkale); Kars-2567(Çıldır), 3355; Van-1567, 2465 ve 1567(Ercis); Ağrı-2406; Ardahan-415; Elazığ/Maden-1553; Yozgat-796; Sivas-1281. Rakamlar TRT Repertuarındaki ezgilerin No.larını kastediyor.

iii Erzurum-1256, 3354, Kars/Sarıkamış-1292; Ordu/Mesudiye-406; Diyarbakır-2417; Malatya/Hekimhan-1088; Adıyaman-2858; Eskişehir-959; Denizli/Acıpayam-86; Yozgat/Boğazlıyan-1485

iv Erzurum-1922, 1992, 2557, 2687, 2736; Ağrı-2900; Azerbeycan-2430; Kayseri-1748; Bursa/Karacabey-797; Kastamonu-1415; Elazığ-470; Tokat-89; Adana/Feke-1037; Eskişehir-920; Sivas/İmranlı-607, 1610; Yozgat-752; CAM türkmen-132/5

v Erzurum-2402; Urfa-363, 678, 746, 1334; Kars-1046, 2865; Tokat/Reşadiye-1996; Bayburt-1939; Gümüşhane/Kelkit-174; Kırıkkale-1740, 2553; Kırşehir-2506; Nevşehir-1496; daha tiz seslerde hareket edenler: Kayseri-2265; Balıkesir-2756; Fethiye-385-Tahtacı semah; Bayburt-1419; Bilecik-2898; Sivas-2894; Çankırı/Çerkes-1248; Bursa-2018

vi Doğu Anadolu-2909; Erzurum-1385; Urfa-1137; Kerkük-379, 1663; Sivas/Kangal-1539

vii Dığora: 24; Elazığ: 2556; Ercis: 1599; Kerkük: 2627; Maraş: 417; Urfa: 1595, 1686, 1726; Trabzon: 2598; Maraş: 417; Tokat/Turhal: 702

viii Tokat/Turhal-702, 202 (samah); Aydın-2204; Çankırı-1866; Şarkışla-1522; Erzincan-2990; Denizli/Acıpayam-2091; Kars-1139; Edirne-1389; ED-25; Sivrihisar-2021; Kastamonu-888; Bulgaristan/Eskicuma-2690

ix Erzurum-1516, 3096; Yozgat-49, 887(Boğazlıyan), 1412 (Akdağmadeni); İzmir-518; Tunceli-70; Kırşehir-MT/82

x Bknz. Sipos (2009)

xi Adana: 2678a, Bartók 1-abg, Bartók (1936) 2A, Bartók (1936) 13aA, 1925r, Bartók (1936) 12A; Adıyaman: 2630r; Afyon: 1161bg, 1161aG, 2788g; Ankara: 2890r, 2100r, 3195r, 869g, 1114A; Aydın: 1014A; Azerbeycan: 3191g; Balıkesir: 587A, 1827; Bilecik: 121g; Bitlis: 1443r; Bolu: 1527r, 1102G; Bursa: 3359r, 171r, 1133r; Çanakkale: 2586r, 2023r; Çankırı: 2061a, 422m; Çorum: Bartók (1936) 15G, 3147A; Denizli: 810g, 107G, 10A; Diyarbakır: 44r, 2176r, 617G; Edirne: ED-45A; Ege: 1815A; Elazığ: 1570a; Erzincan: 1549r, 1466g, 2067a, 1999a; Erzurum: 104a, 2047r; Gaziantep: 94a, 2445r, 2289A; Giresun: 2660r, 1320A, 124a; Gümüşhane-Bayburt: 2604m; İçel/Silifke: 858, 411r, 711G, I.TFK-322G; Iğdır: 66r; Isparta/Yalvaç: 3164G; İstanbul: 2845g; İzmir: 2568G; Karadeniz: 643a; Kastamonu/Taşköprü: 2408a; Kayseri: 690a, 3144r, 528, 2362r; Kerkük: 1609r, 2545m; Kırklareli: 2666A; Kırşehir: 2099A; Konya: 786r; Kütahya: 1275r, 1836r; Malatya: 684g, 1003r; Manisa: 2546/16G, 2816A, 2908a; Maraş: 340r, 525A; Muş: 652g; Nevşehir: 2733G; Niğde: 1367r, 636m; Ordu: 1550g; Orta-Anadolu: 1498m, 3341g, 2345G, 2606A; Osmaniye: Bartók (1936) 42r; Rize: 3108r, 1325r, 2903a, 2150r; Rumeli: 2588r, 3091g, 3028a, 1403A; Silifke: 1467m; Sivas: 1016a, 667r, 269g, 1205g, 2891G; Tajik: CAM-176/1r; Tokat: 1193a, 2501a; Trakya/Kırklareli: THO-58a; Tunceli: 1274G; Urfa: 632a, 227r, 2454g; Uşak: 348r; Yozgat: 623A, 2479A, 2360A, 705r, 1382a, 26r

xii İzmir-2490, Burdur-3100, Manisa-1060, Aydın/Nazilli-801, Bilecik-2025, Urfa-2420, Trabzon-1284, Samsun-2823, Bodrum-716, Uşak-1523.